

PROTESTÁNS HETILAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

Megjelen minden héten egyszer szombaton egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt. — Az osztrák-magyar monarchián kívül első országokba egy évre 7 frt. — Egyes szám ára 12 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt; kétszáz szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr.; harmadiknál 70 kr.; bélyegdíj mindenik hirdetésnél külön-külön 30 kr. Melléklési díj minden száz darabtól 1 frt 50 kr. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Nagy Péterfia-utca 961 sz. intézendők.

A vallásszabadság és polgári házasság.

(Folytatás.)

A vallásszabadsághoz tartozik:

2. A *jus sacrorum*, vagyis az isteni tisztelet módja és alakja meghatározásának joga azon elvek alapján, melyeket erre nézve bármely felekezet felállítani jónak, czélosnak lát. Hogy az istentiszteleti alakok s szertartások a felekezetek vallásos meggyőződésével szoros egybefüggésben állanak, mintegy ebből folynak, mindenki előtt világos, ki a különböző felekezetek, s különösen a protestánsok és r. katolikusok szertartásaira csak futó pillantást vet is. Az is kétségtelen, hogy az istentisztelet nyilvánításának külső alakját, módját, idejét és helyét meghatározni és megállapítani egyedül az illető felekezetnek áll jogában, s ki e jogot korlátozza, az a lelkiismeret szabadságát sérti meg, az önkényt gyakorol, a legrutább zsarnokságot követi el. Csupán akkor volna jogos az istentisztelet nyilvánításának korlátozása, ha az által a közerkölesség s a felekezetek békés együttléte veszélyeztetnék a mit feltenni is bajos. Bármily természetesnek látszik is a szóban forgó szabadság, a *jus sacrorum* a történelem tanúsága szerint csak hazánkban is hányszor korlátoztattak istentiszteletök nyilvános megtartásában protestáns őseink még azután is, midőn a bécsi és linczi békekötésekben s az ezeket becikkelyező törvényekben a „*liberum religionis exercitium*“ kimondatott, szentesített! Ma azonban hála az égnek, nálunk e tekintetben a vallásszabadság teljes épségben virágzik.

3. *Épen ilyen természetes és kizárólagos joga minden egyháznak, illetőleg vallásos társulatnak hivatalnokai képességének megvizsgálása, azok felavatása és beállítása.* Ezen jogot az újabb időben a német r. katolikus egyházzal szemben a porosz törvényhozás confiskálta, midőn a r. kath. lelkészjelöltek vizsgálatát az államkormány által kinevezett bizottságok elébe utasította, s a legkisebb papi hivatal betöltése alkalmával is megkövetelte a tartományi

kormányzónál való előleges bejelentést; azonban ott ezáltal tényleg egyenlősítés éretett el, miután a prot. lelkészek vizsgálata kormányintézkedés tárgya volt folytonosan. Ez azonban csak azt jelenti, hogy Poroszországban a kormány nyal szemben sem a kath. sem a prot. egyház nem élvez e tekintetben igazi szabadságot.

Az államnak nincs természetszerű joga ahhoz, hogy az egyes egyházak elébe az ő beléletökre vonatkozó szabályokat állítson fel; hanem igenis szereshet magának erővel vagy az egyházak hallgatólagos beleegyezésével ily jogot; de mindenesetre óhajtandó az állam jól felfogott érdekében, hogy csak oly egyházi társulatok keletkezzenek és álljanak fel, melyeknek képzett hivatalnokaik vannak, s ennélfogva azoktól az állam a nyújtott védelem és óltalom viszonzásául az ő erkölcsi nagy czéljai előmozdításában némi segélyt várhat. Nem papi rendet, ordo ecclesiasticus-t értek ilyen vagy olyan fokozattal, hanem egyszerűen képzett lelki tanítókat értek és óhajtók. — Mert én semmitől sem félek jobban, mint a tudatlan és épen azért alantós észjárású vezérektől függő, azok által irányzott tömegektől. Nézzünk szét a hazában és látni fogjuk, hogy most is van oly felekezet, melynek papjai nagy része a szó szoros értelmében tudományos képzést nem nyert és nem nyer. — És mily alant fokon áll ezen népnek körében az erkölcs és műveltség egyiránt! Valóban ugy tetszik nekem, hogy a lelki tanítók műveltsége igen fontos tényező a nép műveltségére és erkölcsi fejlettségére és így az állam jólétére nézve is.

A szóban levő jog a hivatalba beállítást illetőleg eddig legalább általánosságban határozott megszorításokat szenved mindazon államokban, melyekben az államfő az egyik vagy másik egyháznak főkegyura, s mint ilyen az egyházi főbb vagy talán alsóbb hivatalnokoknak is pénzben vagy fekvő birtokokban javadalmakat osztogat, egyes egyházközségek vagy iskolák évi költségeit akár részben akár

egészen fedezi, s ennél fogva azon jogot követeli magának, hogy a javadalmazott állomásokat neki tetsző, megbízható egyénekké tölthesse be. Ezen jog alaposságát egészen megtagadni ugyan nem lehet, de az is kétségtelen, hogy az által a patronált egyházak szabadsága korlátozva van — Magyarországon a király főkegyura lévén különösen a r. katolikus egyháznak s részben a g. katolikus egyháznak is, azokban a kanonokokat, püspököket, érsekeket, főapátokat ő nevezi ki; a kinevezés által élvezik aztán a szerencsés halandók nemcsak azon nagyszerű javadalmakat, melyek a püspökök és érsekék némelyikének fejedelmi fényes életet biztosítanak, hanem azon jogot és rangot is, hogy mint született törvényhozók az országgyűlés felsőházában üljenek, — s a „do ut des, facio ut facias“ elvénél fogva a korona, a király méltán megvárja és megköveteli, hogy azok, kiket felemel és fénynyel vesz körül, a jó szolgálatokról meg ne feledkezzenek.

S e tekintetben a hatalmas egyház nem élvezi a szabadságot oly mérvben, mint p. o. a szegény, a maga emberségéből élő protestáns egyház; de az is igaz, hogy ez mint ilyen nem gyakorol befolyást a törvényhozásra, nem vetheti ott szavát latba még saját védelmére sem; míg az ő ügyeire a r. kath. és g. kath. főpapság sőt a görög-keletiek is érvényesíthetik egész befolyásukat. De ám ez nem jól van így. Ez a körülmény egyfelől a szabadság, másfelől az egyenlőség elvébe ütközik. Beteges, vizsgálat állapot ez. Ezen segíteni kell, de hogyan?

Mi protestánsok, legalább úgy vagyok meggyőződve, nem óhajtjuk az egyenlőséget oly módon helyreállítani, hogy a mi superintendenseink vagy püspökeink is felsőházi tagságot nyerjenek. Ennek nem is volna határozott értelme, mert ezek együttvéve sem képviselnék a protestáns egyházak érdekeit és jogait oly értelemben, mint különösen a r. kath. és g. kath. püspökök és érsekék a maguk egyházát; de mi az ilyen kiváltságos állapotokat nem is kedveljük, sőt inkább azt óhajtjuk, hogy a felsőház szervezetének anachronismusa végképen és egészen megszüntetessék. Azt is gondoljuk, hogy a r. kath. püspökök sem óhajtának az egyenlőséget legalább önként helyreállítani oly módon, hogy törvényhozási jogaikról lemondjanak, s talán még kevésbé azt, hogy az országos és fejedelmi gazdag javadalmakról lemondva a mi superintendenseinkkel egyenlően szegények s kineveztetésükre nézve függetlenek és szabadok legyenek a királylyal és kormányával szemben.

S itt eljutottam ama ponthoz, midőn kimondhatom, hogy a vallásszabadságot és egyenlőséget egymástól elválasztani nem tudom épen úgy mint 1848-ban nem tudták a magyar törvényhozók, midőn a XX-ik t. cikkben kimondották: „Minden bevett vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségai közálladalmi költségek által fedeztessenek, stb.“ ámde a vallásszabadság és egyenlőség ily értelmezése hová vezet majd, ha methodista, baptista, quäcker congregationalista, ókatolikus, nazarénus s Isten tudja még micsoda egyházak nem keletkeznek az ugynevezett teljes vallásszabadság fénykorában! Van-e annyi pénze a mi államunknak, hogy ennyi minden lehető egyház és iskola ezer meg ezer papját és tanítóját egyenlő mérvben segítse és fizesse! És még nagyobb kérdés, hogy vajjon lehetne-e igazán szabad az az egyház, melynek minden néven nevezhető, tehát iskolai szükségai fedezéséről is az állam gondoskodnék; lehetne-e feltenni, hogy az állam milliókat adna anélkül, hogy cserébe magának jogokat ne követelne. Hiszen láthatjuk a kormány törekvéséből, hogy még a protestánsok iskolai alapítványainak, melyekbe egy krajczárt sem adott, ellenőrzését követeli magának. — Elég szerencsével-e, majd meglátjuk. Ily módon tehát lehetne ugyan egyenlőség, ha az államnak elég pénze volna, de ugynevezett teljes szabadságot az egyházak nem élvezhetnének,

E szerint ha lehetőleg teljes vallásszabadságot és egyenlőséget óhajtunk, vagy a kor divatos szólamát használva, ha azt akarjuk, hogy „a szabad egyház szabad államban“ valósuljon, az államfőnek s illetőleg a koronának a r. katolikus és g. kath. egyházzal szemben le kell mondania főkegyuri jogairól és kötelességeiről is. De e lemondás mit involvál? 1-ször azt, hogy a korona mondjon le a főpapok kinevezéséről s bizza az illető egyházakra hogy mindenik a maga természete és módja szerint válaszssa vagy neveztesse ki azokat, 2-ször pedig azt, hogy miután jogairól lemondott, szüntesse be kötelességeit is.

Igy általánosságban könnyű odavetni egy két tételt, elméletben azonnal készen lehetünk. De a gyakorlati megoldás, nekem legalább, végtelenül bonyolultnak, nehéznek, a legnagyobb állami problémák egyikének látszik.

Vegyük például a r. kath. egyházat, ez századok óta nagyszerű javadalmak birtokában van. Ezen javadalmakat részint fekvő birtokok, részint pénzalapok képezik. Továbbá e javadalmak részint személyes használatra adtak s személyes kezelés

alatt állanak, mint a püspöki és érseki uradalmak, részint olyan alapok, melyek r. kath. egyházi és iskolai czélokra fordíttatnak és a közoktatásügyi miniszter felügyelete alatt vannak. — Ezen különböző természetű javak és alapok jogi természete mindenek előtt megállapítandó és tisztába hozandó. De hoc opus hic labor est. A r. katolikus egyház hivatalos organumai azt állítják, hogy ezen javak a r. kath. egyháznak tulajdonait képezik, azok kizárólagos céljaira adtván; mások úgy okoskodnak, hogy ama javak akkor adtak a r. kath. egyháznak, midőn az uralkodó egyház volt, ma azonban már midőn a tökéletes egyenlőség és viszonyosság törvényben ki van mondva, nem igazságos, nem méltányos, hogy míg a többi és specifice a prot. egyházak saját filléreikből kénytelenek fentartani egyházaikat és iskoláikat, a r. katolikusok továbbra is kizárólag élvezzék ama javakat, annyival inkább, mert különösen a főpapok ma már nem is teljesítik mindazon kötelességeket, melyeknek teljesítéseért nyerték javadalmaikat. Ennélfogva úgy okoskodnak, hogy azok a hazában levő felekezetek közt aránylagosan és igazságosan osztassanak fel. Hát hiszen ez nekünk protestánsoknak nagyon hasznos okoskodásnak látszik, reánk nézve jó is volna így. De én nekem úgy tetszik, hogy ebbe az osztzkodásba a mi sok felekezeti és nemzetiségű államunk alig egyeznék bele jogfentartás s épen felügyelet nélkül, tehát nem adná át a javakat feltétlen szabad rendelkezés jogával kivált azoknak, kik az állam zsirján megizmosodva államellenes czélokra törhetnének. Így tehát e tekintetben is lehetne ugyan teljes egyenlőség, de szabadság nem, mert megmondott régen, a ki fizet, az parancsol is.

Ha csakugyan az állam elvitázhatatlanul tulajdonosa a kath. egyházi és iskolai javaknak, akkor a teljes vallásszabadság szempontjából az az egyedül correct következtetés, hogy az állam mindazon javakat saecularizálja, s ne segítse sem egyik sem másik egyházat. Hanem hagyja magára mindeniket, hogy éljen a mint tud. Így aztán eljutnánk a teljes önségély és önkormányzat boldog korszakába mindnyájan, azaz mi folytatnók régi megszokott életmódunkat, mert hiszen minket csak a jó Isten segített eddig is, ki nem hagyta kialudni hitsorsosaink keblében az áldozatkészséget s támasztott időről időre oszlopembereket, kegyes alapítókat, hanem bizony az r. katolikusok nem vennék ezt a változást olyan egykedvűen, s az ilyen szabadságot in puris naturalibus megköszönnék szépen.

(Folyt. köv.)

Pár bizalmas szó tanítótársaimhoz a tanképesítő póttanfolyam tárgyában.

Csaknem egy éve már annak, hogy várok, miszerint egy — eddig elhallgatott fontos ügyet tisztársaim avatottabbjai felelevenítenek. Azonban — úgy látom, — hogy a debreczeni tanítóképezde t. tanárkarának mind eddig elhallgatott indítványa — csakis indítvány és jámbor óhajtsáknak marad.

Megengednek tehát tanítótársaim, ha amaz elhallgatott ügyet felelevenítem, s arra önök figyelmét felhiva arra kérem, hogy e mindnyájunkat közelebbről érdeklő ügyet tegyük magunkévá, s e becses lap hasábjain (a t. szerkesztőség engedelmével) nézeteinket közöljük.

Az általam felelevenítendő tárgy ez: a mult 1878-ik év május havában a főtiszteletű egyházkerületi tanügyi bizottság jegyzőkönyvének 11-ik száma alatt a debreczeni tanítóképezde t. tanári kara azon indítványát illetőleg kérelmét terjesztette a mult 1878-ik év július 23, 24 és 25-ik napján tartott ft. egyh. ker. gyűlés elé: „Miszerint záros határidőn belől képesítő vizsgára bocsáttatnának azon tanítók is, kik tanítóképezdei tanfolyamot vagy VI. gymnasiumi osztályt nem végeztek ugyan, de legalább 3 év óta állandó tanítói hivatalt viselnek; továbbá, — hogy az ily tanítók hiányos képzésének tökélyesítésére mód és alkalom nyujtatnék, rendelné el az egyh. ker. közgyűlés a nagy szünidőben — egy — 6 hétre terjedő póttanfolyam tartását, intézkedvén egyfelől a működendő tanárok méltányos díjazásáról, — másfelől arról, hogy a póttanfolyamra behívandó tanítóknak, úgy az utazás, mint a bentartózkodás megkönnyítessék s lehetővé tétessék.“ . . . (Lásd 1878. évi július 23, 24 s 25. napjain tartott egyházkerületi gyűlés jegyzők. 205-ik szám.)

Ennyi e nagy fontosságú indítvány illetőleg kérelem, melylyel a t. tanári kar, — mintegy azt látszik mondani: ismerjük az egyházkerületbeli tanítók nagy többségét, kikben nagyon meglehet sőt meg is van a haladás, a kor kívánalmainak megfelelő nevelés és oktatás alapos tudása utáni vágy; sőt azt is tudni látszanak a t. tanár urak, — hogy a tanítók eme nagy tömege oly helyzetben van, — hogy ha bár végzett légyen is ez előtt 10—15 évvel VI, VII vagy VIII gymnasiumot s a tanítóképezde egész folyamát, — ama szerzett iskolai ismeretekből — kérdés, — márma — mi és mennyi állhat azok közül egyiknek és másiknak rendelkezésére? . . . S a képezdei t. tanárkar eme kézzel fogható okokkal támogatható indítványának — illetve kérelmének — a 6 heti póttanfolyam tarthatására vonatkozó részét a főt. egyh. kerületi gyűlés egyszerűen mellőzte; — okul hozván fel azt, hogy a több oldalról igénybe vett egyh. ker. pénztárt s egyházközségeket újabb kiadásokkal nem terhelheti. —

Távolról sem czélom a főt. egyh. kerület eme nagyon is helyes alappal bíró okait kifogásolni. — Azonban nem hallgathatom el, hogy az egyházkerület tanítói nagy többsége, kik szívvel lélekkel óhajtanának tökélyesülni, felületes ismereteiket alapos tudattá teremtve, az ez előtt több évvel tanult tantárgyakat mintegy felfrissítve, az újabb paedagogiai elvekkkel is megismerkedni; s eme normalis előkészület nyomán tenni le a minden oldalról követelt államérvényes tanképességi vizsgát — eme dicséretes szándéktól azon határozat által csaknem végkép elzártnak.

Lehet azonban, hogy valaki azon ellenvetést teheti, hogy előttök a tér, tanuljanak, készüljenek a tanítók, s ez előkészület nyomán tegyék le a kívánt vizsgát!! Nagyon köszönjük az eféle jó tanácsot! De ki kell jelentenem: hogy — sok tanító jószerivel azt sem tudja, — hogy miféle tantárgyakból kellene készülni a kérdéses vizsgára; s az ezelőtt 10—15 évvel használatban volt tudományos kézikönyvek mily nagy mérvű átalakulásokat mehetnek keresztül, s a tudományok egyes ágai mily óriási előhaladást nyertek s változásokon mentek keresztül.

Sőt mi több — ha némely tanító megszerezheti is a képesítő vizsga letételére megkívántató tankönyveket s falusi egyszerű magányában olvas — tanul, megkettőzött erővel, kitarító vas szorgalommal neki fekszik az előtte fekvő 7—8 tömött kötetet tevő studium bemagolására,*) — s mi lesz az eredmény? az — hogy a tudományok eme tömkelegéből nem bir kibontakozni, s minden fáradsága, igyekezete kárba vész. — Mig ellenben egy-egy szaktanár dióhéjba szorított korrekt magyarázatából a 6 heti pótanfolyam alatt több ismeretet sajátítana el az illető hallgató tanító, mintha egész éven át magolná a studiumot. — Nagyon kívánatos lenne tehát, ha a debreczeni tanítóképzede t. tanárai által megpendített tanképességi vizsgára előkészítő pótanfolyam életet nyerne. Mennyi — a korral haladni kívánó — csak az alkalmat és a célra vezető eszközöket nélkülöző tanító nyerne alapos képeztetést — s lenne ismereteinek urává, s tudná szerzett — illetőleg megújult ismereteit okszerűen értékesíteni. — Ámde hogy és mimódon? . . . Nagyon egyszerűen. — Nem képzelhetek oly tanítót, kiben ha az igyekezet, jóratörekvés és haladni vágyás ösztöne megvan, a maga és övéi jövője megszilárdítására némi csekély áldozattól visszariadna. — Tudvalevő dolog mindnyájunk előtt, hogy a főt. egyh. kerület pénztára nem lévén oly helyzetben, hogy a szőnyegen forgó pótanfolyamon megjelenendő tanítók oktatásáért az illető tanár uraknak némi tiszteltdíjat megszavazhasson, avagy a Debreczenbe leendő utazást s ott a tanítók bentartását megkönnyíthesse. Hanem igenis, — nekünk tanítóknak kell itt magunkért, jövőnkért — szerény fizetésünkből megtakarítható filléreinkből áldozni. — Ami az utazást illeti, ezt csekély volta miatt mellőzöm. — A bentartózkodásra is annyit jegyzek meg: hogy nem hihetem, — miszerint a kérdéses pótanfolyamon megjelenendő tanítóktól azon 6 heti időre néhány lakást a t. igazgatóság megtagadna. — A mi pedig végül a tanár urak díjazását illeti,**) ez — a pótanfolyamon megjelenendő tanítók mennyiségétől függene; ugy azonban, hogy az egyes tanítókra eső tandíj című fizetmény a 6 heti időre 5—6 forintnál több semmi körülmények közt ne volna. — Feleslegesnek de mégis helyén vélem lenni megemlíteni, miszerint ha 5—6 tanító egytársaságban fogadna bárhol szerény kosztot, — bizony merem mondani, hogy a 6 heti idő alig kerülne fejenként 8—10 forintba.

S így el volna érve a cél a külön álló erők tömörítésével, s képesítve érezné magát sok tanító, a tanképesítő

*) Nem kell magolni!

**) Azon esetre, ha a tanító urak saját kezdeményezésük folytán s önzesebükre támaszkodva hozzák létre a pótanfolyamot, a nevelés- és oktatásból díj nélkül a legszívesebben tartók előadásokat, s hiszem, hogy példámat tanártársaim követni fogják. A nagy szünet alatt pedig a főiskola bizonyára ingyen lakást engedne a tanító uraknak.

Joó István.

vizsga sikeres letételére. — Ugyanazért szeretett társaim! Miután rá mutattam a módozatra s a czélzott pótanfolyam megtarthatásának mikéntjére, szóljanak hozzá — helyeslik-e? Elfogadható és kivihetőnek vélik-e? Mert ne feledje közülünk senki, hogy az emberiséget mi neveljük, ha jól, — az a mi dicsőségünk sőt hasznunk, — ha rosszul, — akkor szánkat se nyissuk panaszra. — Fogjuk tehát fel és értsük meg s mintegy érezzük át a fontos hivatás hatalmát, melylyel a társadalom bennünket felruházott. Igyekezzünk szívvel-lélekkel, a neveléstudománynak magaslatára emelkedni, hogy egyházunk és hazánknak hozzáuk kötött reményei valósulást nyerhessenek.

Stiglicz Albert mk.
fertőszalmási ref. tanító orgonista.

TÁRCZA.

A kolozsvári egyetem felállításának története.*)

Erdélyben egy felsőbb tanintézet felállításának első tervezése, eddig ismeretes adatok alapján János Zsigmond választott magyar király és első erdélyi fejedelem korára vihető vissza. Ez országrésznek az összes Magyarországtól különválása következtében önálló állammá constituálása, az ifjú állam egészséges közélet, eszéyes és tapintatos kormányzata, ugyszintén a protestantizmus által keletkezett egyházi mozgalmak nyugati civilizációt terjesztő hatása jótékony befolyást gyakoroltak az eddig pangásban synylódott tanügyre. János Zsigmond s vele az ország törvényhozása, felfogva a kor szellemét, a tanügy rendezésére minden lehetőt megtett. — Az 1556 novemberi kolozsvári, az 1557. február 6-iki fehérvári és június 1-sői tordai országgyűlések végzéseinek következtében az eltörölt zárdák és káptalanok helyére Kolozsvárott főiskola; Vásárhelyt, Nagy-Váradon virágzó gymnasiumok állítottak; 1560-ban Fejérvárott felállított a második és akkor jóhírű főiskola, melynek igazgatására János Zsigmond előbb Ramus Péter párisi akadémiai tanárt s ez nem jövén el, később a nagytudományú Gyulai Pált hívta meg. Ez időtájban állította fel N.-Enyeden is az iskolát. — Az 1565. január 22-iki kolozsvári országgyűlés a fehérvári iskola megépítéséről és tudós emberek tartásáról gondoskodott, ugy akarván megépíteni a fehérvári iskolát, „hogy országul abban (a király) Ő Felségével egyetemben kedveskedhessünk.“ — János Zsigmond a tanügy rendezésére nézve tett alkotásai betetőzéseül egy felső tanintézet felállítását is tervbe vette. Udvari orvosát, Blandrata György tudort 1567-ben külföldre küldte az ottani egyetem tanulmányozására. — Többek közt Celi báseli egyetemi tanárhoz levelet intézett, melyben tanácsát kéri ki: „Cum auspice deo optimo maximo — így szól a levél érintett helye — Academiam in hoc Regno nostro instituere velimus, ut solidiora fundamenta literarum studiis iacere possumus, opera et consilio vestro uti statuimus.“

Ez akadémiát a fejedelem a Gyulafehérvár közelében levő, szép fekvésű s általa fallal körülvett szándékolt Szász-Sebesre akarta — talán atyja ott történt halála kegyeletes emlékére — felépíteni és berendezni. Szász-Sebes várfalai felépítésére a kellő intézkedéseket megtette, de az akadémia felállításában kora halála meggátolta.

János Zsigmond tervét fejedelmi tanácsosa s a fejedelemségben utóda Báthory István lengyel király korában létesítette. — Nem azon szabadelvű alapokon, mint ő tervezé, mert Báthorynál az akadémia megalkotása inkább csak esz-

*) A közoktatási miniszter VII-ik jelentése egy külön fejezetben közli a kolozsvári egyetem létrejöttének történetét. — E jelentés olvasóink kezébe nem igen kerülve, nem látszik érdektelennek az említett fejezetnek lapunkban is közzététele.

köz volt azon politikai célra, hogy általa a pápa kegyébe s ezáltal Magyarország koronájához jusson. Mint lengyel király 1579-ben Possevin Antal híres jezsuita ösztönzésére Kolozsvárra az ország megkérdezése nélkül 12 jezsuitát küldött, kiknek a kolozs-monostori apátságot két faluval átadta. Az 1581. május 1-sői kolozsvári országgyűlés a jezsuiták beplántálása ellen végzést hozott. Tizenkét nappal később, ugyancsak Possevin ösztönzésére megalapította a kolozsvári gazdagon dotált akadémiát, melyet a jezsuiták kezére bízott, s mely a hittudományi, bölcsészeti és a jogi karokból állott.

Ez akadémia már alkotása által magában hordá a felosztás elemeit. A jezsuiták — mint mindenütt — itt is a politikába bocsátkozván, az 1558. október 20-iki enyedi partialis és a december 8-ki medgyesi generalis congregatio a jezsuiták kitiltására törvényt hozott. Ez idő óta az akadémia sorsa a jezsuita rend sorsához volt kötve, évek során szünetelt és újra megnyílt, mig nem 1603-ban a jezsuiták kiűzetvén, a szerzet farkasutczai kolostora földig leromboltatott Kolozsvár polgársága s Székely Mózes megszálló csapatai által. Básta 1604-ben visszahozta ugyan őket, de az akadémia újabb megnyitására s rendszeres tanításról az akkori viszonyok természetéből kifolyólag szó sem lehetett.

A XVII-ik század első felében Bethlen Gábor fejedelem vette célzatba egy egyetem felállítását, de ez is csak a tervnél maradt. E században a gyulafehérvári Bethlen-féle és a kolozsvári felekezeti főtanodák voltak az ország első tanintézetei. Egy felsőbb tanintézet erősen érzett szükség volt akkor Erdélyben, „mely nélkül is nemzet ez föld hátán — Apáczai Cséri János szerint — a miénknél inkább nem szükkölködött.“ E szükség érzete indította a tudományos hírnévről és műveiről ismeretes Apáczai Cséri Jánost, hogy 1658. végén tervet nyújtson be Barcsay Ákos fejedelemhez: „A magyar nemzetben immár az akadémia felállításának módja és formája“ felől mely „pia consultatióra“ nézve Bod Péter Apáczairól irt sorai rövid megjegyzésével elmondhatni: „de ez ország akkor a törökök, tatárok által elpusztított, ő is meghalt, Barcsay Ákos is megöletett, s a jó igyekezet füstbe ment.“

A Báthory-féle egyetem alapjául adományozott, s annak megszüntével a pura fiskalítások közé iktatott javak I. Lipót alatt a jezsuitáknak 1693-tól kezdve használatába s majd 1742-ben tulajdonába ujlag visszabocsáttatván, 1694-ben a szerzet nem ugyan mint egyetemen, hanem mint főtanodán, 1698 óta a bölcsészeti tanfolyamot is rendszeresítve, a tanítást megkezdte s folytatta 1773-ig, midőn Mária Terézia a jezsuita rendet véglegesen feloszlatta.

A jezsuita rend feloszlata által a koronára szállott javadalmak odafordításával 1774-ben Kolozsvárott Mária Terézia erdélyi összes alattvalói számára uja egyetemet állított fel, melyben a jogi, bölcsészeti és orvos-sebészi tudományok voltak képviselve. A felekezetenkívül szánt s kedvező auspiciumok közt megnyílt főtanintézet később mind alább szállott. I. József alatt akadémiává, I. Ferencz alatt kir. lyceummá törpült, 1822-ben a róm. kath. püspök igazgatása alá került, 1851 óta róm. kath. gymnasiumnak nevezik, tehát egyetemi feladatát és jellegét elvesztette. Romjait még csak a folyton fennállott orvos sebészi intézet jelezte. 1863-ban a kir. jogakadémia ismét felállítatván, s 1866-ban négy évi jogtanfolyamúvá tétetvén — habár nem a Mária Terézia-féle alapon — ugy tetszett, mintha az egykori egyetemi romok megelevenülni s az egyetem uja életre kezdene támadni. — A sejtelem 1867-ben a koronázási és a felelős magyar miniszterium megalakulása s boldog emlékü b. Eötvös Józsefnek vallás- és közoktatásügyi miniszterré lett kinevezetése után mind kifejezettebb alakot nyert, mert már 1868-ban febr. 8-án 14,195. sz. a. kelt rendelettel felszólította a vallás- és közoktatásügyi miniszter a kolozsvári kir. jogakadémiát és orvos-sebészeti intézetet az iránt véleményezésre: mikép lehetne nevezett intézetet egyetemmé alakítani át. A [véleményezés azon év márcz. 28-ról felter-

jesztetett a miniszterhez, aki az uttörő lépéseket a törvényhozásnál megtette, 1870. ápril 7-én törvényjavaslatot adván be e tárgyban a képviselőházhoz. A javaslatot a képviselőház egy e tárgyban kinevezett bizottságnak adta át, a hol az darabig szünetelt.

Báró Eötvös miniszter közbejött halálát csapásnak vélte mindenki a kolozsvári egyetem ügyére is. — Azonban utóda Dr. Pauler Tivadar kezében mégis gyors fejlődést nyert az. Már 1872-ben kimondta Ő felsége I. Ferencz József magyar király Schönbrunnban május 29-én kelt legfelsőbb rendeletével az iránti legfelsőbb beleegyezését, hogy a magyar vallás- és közoktatásügyi miniszter a kolozsvári tud. egyetem felállításáról szóló törvényjavaslatot a jövő országgyűlésnek bemutassa és hogy a törvényhozás utólagos hozzájárulása reményében a nevezett egyetem életbeléptetése és már az 1872/3 tanév kezdetén leendő megnyitására nézve mindennemű előintézkedések s ezekkel járó kiadások megtétehesenek. S midőn ezután csakhamar (junius 11-én) gr. Lónyay Menyhért miniszterelnök, dr. Pauler Tivadar közoktatási miniszter és Tisza Lajos közlekedési miniszter roppant óvatiok között Kolozsvárott megjelentek az egyetem megnyitása érdekében, s az egyetemi tanári állomásokra kiírt pályázati hirdetést is ugyanazon nap a hivatalos lap meghozta, a kolozsvári egyetem megalapítása bevezetett ténynek tekintett. — A kiírt 42 tanári állomásra több, mint 120 pályázó jelentkezett. S mivel e közben a vallás- és közoktatásügyi tárczát én voltam szerencsés átvenni, előterjesztésemre Ő Felsége által 1872. szeptember 29-ről 34 rendes és 5 rendkívüli tanár neveztetett ki az egyetem négy tudománykarához. —

Az azon évi szeptember 4-re összehívott országgyűlés a Felség és a miniszterium tett intézkedéseit az október 12-én szentesített 1872. XIX. t. cz. által helybenhagyta, a kolozsvári kir. tud. egyetem létét köztörvény általma alá helyezte, s az egyidejű XX. t. cz. pedig fennállása anyagi garantiáiról gondoskodott.

A kinevezett tanároknak október 15-re kellett Kolozsvárra megjelenni. Miniszteri biztosnak a tanárok esküje bevételeére hidvégi gróf Mikó Imre ő nagyméltósága lett megbízva. Az eskütétel s az egyetemi hatóságok megalakulása október 19-én ment végbe, s az egyetem első rektorává választott Berde Áron ünnepélyes beiktatásával s az 1872/3-ik tanév megnyitásával 1872. évi november 10-én a kolozsvári egyetem Kolozsvár város s az erdélyi részek örömnnyilatkozatai és tüntetései közt megnyílt.

BELFÖLD.

Czelder Márton a „Figyelő“ V. füzetében a következőképen bizonyítja be irántam való gyöngéd barátságát s minden személyeskedéstől mentességét.

„A Joó István szerkesztésében megjelenő „Protestáns Hetilap“-ban Török Pál ellen közzé tett Mólnár-féle cikkekre *dunántulról* (?) egy cikk küldetett hozzánk, mely Joó Istvánnak *mint* lapszerkesztőnek tapintatát elítéli. Mi, bármennyire felmentene is minket nevezett barátunknak irántunk való viselete a kimélettől, említett személyeskedő cikket, mely többek közt így szól: hát ki az a Joó István, mit tett a magyar protestáns élet terén, micsoda műveket irt, hogy Török Pál ellen oly meggondolatlanul személyeskedő bántalmazó cikkek közlésére elszánta magát stb. Mi kimondott álláspontunkat, hogy nem személyeskedünk s az ügyeket és dolgokat a személyektől elválasztjuk, ha Isten segít meg is tartjuk. Oly férfut, mint például Török Pál, ki az egyháznak szentelte egy egész élet feláldozását, még ha keserű igazságokat mond is, nem szabad bántanunk vagy bántására tért engednünk. Ha valaki becsüli a sajtószabadságot, mi becsüljük, de nem arra valónak tartjuk, hogy érdemes

embereinket méltatlanul arcon csapdosni engedjük. Azért kérjük Joó István urat, hogyha tőlünk nem is akar tanulni, de kiváló érdemes embereink bántalmazásának ne engedjen tért lapjában. Ime mi az ő ellene irt személyeskedő cikket egyszerűen félre tesszük, melyért a tisztelt *jónevű* beküldőtől bocsánatot kérünk.

Én a dunántuli (?) cikkíró jogát arra nézve, hogy szerkesztői tapintatomat elítélje, őszintén elismerem. Itéljen a mint akar, ítéljen Czelder Márton ur is kedve szerint, de engedjen meg Cz. M. ur, ha a szerkesztőség fentartja magának a szabadságot a lapjában megjelenő cikkek megválasztására nézve, s ha az ezen szabadságát korlátozónak egyszerűen azt feleli: „noli turbare circulos meos.“ — Hiszen ha mi e szabadságot illetőleg a szerkesztői jogot nem tisztelnők s ha oly nagyon szeretnők a más háza előtt söpörgetni a magunké helyett, akkor már igen sok alkalmunk lett volna jó tanácsokkal szolgálni a „Figyelő“ szerkesztésére nézve, de mi tolakodni nem akarunk. Az ildomosság s illem példányainak megválasztására nézve is engedjen a magunk szabadságára, — engedje meg, hogy saját belátásunk és izlésünk szerint kövessük azokat a kiket akarunk. Ne fárasztja magát hiába!

Török Pál ur nagy érdemeit őszintén elismerem, őt tisztelem, s mint egyházkormányzó bölcs vezér a „Prot. Hetilap“-ban megtámadva nem volt, hivatalos eljárása illetetlen maradt; de ő leszállt a hirlapi cikkírás demokratikus porondjára s mint cikkíró támadtatott meg, megtámadtatott állításaiért s modoráért. A Mólnár-féle cikkek kiadását indokolta részünkről az, hogy Török Pál ur a debreczeni álláspontot gunynyal ostromozta és törekvéseinket általában nevelésessé igyekezett tenni. — És ha a szerkesztő eljárása által Török Pál a nagyérdemű püspök sértve érzi magát, én akár nyilvánosan megkövetem őt, ki érdemei magas polczán állva nemcsak velem de még híres emberekkel szemben is méltán kérdezhetné, ki az, mit tett?

„Ki az a Joó István, mit tett a magyar protestáns élet terén, micsoda műveket irt“ stb. ezt kérdi a *jónevű* dunántuli (?) cikkíró is. — Hát kérem megmondani neki, hogy hét évig szatmár-németi lelkész voltam, most öt éve a debreczeni ref. tanítóképezde igazgatója vagyok; azt is megmondhatja neki, hogy ezen hivatalaimban erőm, tehetségem szerint igyekeztem betölteni kötelességeimet. Nagyon sokat nem tehettem, de igyekezem minél többet tenni a prot. egyház érdekében, a nekem adatott talentumok mértéke szerint.

Könyveket sem irtam, de hát azért csak szabad önállóan gondolkozni! És én azt hiszem, hogy a prot. egyház érdekét gyakran azok mozdítják elő legsikeresebben, a kik a gyakorlati élet terén jó lélekkel szorgalmatoskodnak. Nem szükséges tehát épen avégre a könyvírás.

Nagyon szépen köszönöm Cz. M. urnak, hogy nem kívánt ellenem személyeskedni, de csak kérem, ne kiméljen engem az igazság rovására. Ha ártok az igaz ügynek, ennek kárára nem kell takargatni vétkeimet, ha nem ártok és mégis bántatom, akkor minden kicsinyítés és sértegetés fu-lánkja eltompul lelkiismeretemen.

Ha önnek nemes példáját követni akarnám, így irhatnék most: több cikk fekszik előttem, melyekben az mondatik, hogy Czelder Márton a felsőbányai templomépítés ügyében 6 év alatt *állítólag* 15-ször utazott Budapestre, utazását

senki előtt sem igazolta, s ezen utazásaiért a ft. tiszántuli egyházkerület többszöri feliratai folytán a kormánytól templomépítésre kiutalványozott 15.000 frtból összesen 950 frt 15 krt követelt és kapott a felsőbányai egyháztól, azonban én e cikkeket nem közöltem, mert nem hihettem, hogy becsületes lelkész igaz ok nélkül csak egy krajczárt is elvehetne egyháztól vagy bárki mástól is. Különben a templomépítés ügyében egyházkerületi bizottság menend Felső-Bá-uyára, s az — azt hiszem, — az ártatlanságot kiderítendi, mit szivemből óhajtok is.

Joó István.

A gymnasiumi Értesítők.

A „Tiszántuli ref. középiskolai Tanáregyesület“ mult évi közgyűlésén az egyházkerületbeli középiskolák évi „Értesítő“-ire vonatkozólag azon óhajtását fejezte volt ki, hogy a mennyire az egyes tanintézetek helyi körülményei és egyéb viszonyai engedik, minden Értesítő egy közösen megállapított terv szerint s legalább a főbb vonásokban egymással egyezőleg szerkesztessék, s ez óhajtását megvalósítandó, *Futó Mihály* hódmezővásárhelyi főgymnasiumi tanárt javaslatkészítésre kérte fel. Nevezett tagtárs e javaslatot elkészítvén, a központi bizottsághoz beadta, s a központi bizottság f. év máj. 1-ső napján tartott gyűlése engem bizott meg, hogy annak tartalmát a rajta tett módosítások figyelembe vételével röviden összefoglalva, azon szíves felszólítás mellett közöljem e lap utján középiskoláink igazgatóságaival, hogy a mennyiben viszonyaikkal s egyéni nézeteikkel nem ellenkezik, Értesítőiket már ez évben ahhoz alkalmazkodva szíveskedjenek szerkeszteni. — A javaslat főbb vonásaiban a következő:

1) Minden ref. középiskola, mely egyházkerületünkben fennáll, ha szinte eddig nem tette volna is, *adjon ki évi Értesítőt*, s ha csak lehet, az iskolai év bezártával egyidejűleg, hogy azt a szünetidőre hazatávozó tanulók közt szétoszthassa és a testvér tanintézetek számára jó idején szétküldözhesse.

2) *Czímül* az „Értesítő“ név ajánlatik ilyenforma körülírással: „A . . . i ref. gymnasium Értesítője az 187^{8/9}-ik iskolai évről.“

3) A könyvtári kezelés könnyítése s külső csinosság szempontjából leginkább a közép *nyolczadrét alak* ajánlató. —

4) A tartalom és annak beosztása következő lehet:

I. *Értekezés* bármely tudományos érdekű tárgyról, de leginkább a tanintézet történeti multjára vonatkozó nevezetesebb eseményekről. — Ez azonban tér szüke vagy egyéb ok miatt el is maradhat.

II. *A tanintézet kormányzó testülete*, s e testület hatáskörének és működésének rövid ismertetése.

III. *Adatok a tanintézet ez évi életéből.* — E czim alatt a szokásos igazgatói jelentések is közölhetők, melyekben az isk. év nevezetesebb eseményei adatnak elő, pl. az év megnyitása, a tanárkarban vagy a tanrendszerben történt jelentékenyebb változtatások, a tanügy érdekében tartott fontosabb értekezletek, nagyobb jelentőségű határozatok, a tanítást elősegítő vagy hátráltató körülmények, az ifjuság erkölcsi és tudományos haladása felől szerzett tapasztalatok, évváró vizsgálatok stb.

IV. *A tanári kar névsora* betürendben vagy hivatalkor szerint. — Az egyes tanárok neve után kiteendők a tantárgyak, melyeket, és az osztályok, melyekben tanít, továbbá összes heti órái száma, tanári hivataloskodásának kezdete, működési köre (pl. osztályfőnök, értekezletti jegyző, könyvtárnok stb). — Ha az illető megvizsgált tanár, az is kitehető; de olv. megjegyzések, hogy pl. valamely egyesületnek tagja stb. elmaradhatnak.

V. *A tantárgyak és a tankönyvek.* A tananyag kimutatása osztályonként helyesebb, mint a tárgyak szerint csoportosítva. — A bevégzett tanmennyiség röviden de tisztán áttekinthetőleg s határozottan kimutatandó. A heti óraszám és a kézi könyv megjelölendő. Az írásbeli dolgozatok száma kiteendő, sőt a felsőbb osztálybeliekéneke, ha tetszik, tárgyai is elsorolhatók.

VI. *A tanulók névsora* az I. osztályon kezdve rovatos lapon betürendben összeállítandó. A tanulók neve után azok vallása, születési és lakó helye s azon iskolai jótétemény, melyben részesültek, kiteendő. — Az évi osztályzat megjelölése egy részt hátráltatná az Értesítőnek az iskolai év végén való megjelenését, másrészt azon egyházkerületi intézkedés mellett, melyszerint a növendékek szülei értesítése végett külön osztályzati lapok adatnak, felesleges. — A rendes tanulók névsora után a magán vizsgálatot tett növendékek nevei is elsorolandók.

VII. *Statisztikai táblázat.* Erre nézve oly rovatozás látszik legajánlatosabbnak, melyből az országos statisztikai táblázat rovatai könnyen kitölthetők legyenek.

VIII. *Táblás kimutatás az osztályzatokról,* mely a növendékek tanulmánybeli előhaladását külön-külön minden osztályból és minden tantárgyból feltünteti.

IX. *Az érettségi vizsgálat eredménye* a megelőző isk. évről. Minthogy nálunk e vizsgálatok rendszeresen az isk. év végén tartatnak, mikor már az Értesítőnek meg kell jelenni, természetesen, hogy az eredmény közlése mindig a jövő évre maradjon.

X. *Jelentés az önképző körökről* vagy egyéb ifjúsági társulatokról.

XI. *A taneszközök gyarapodása* A) Könyvtár. B) Természettani szertár. C) Természettudományi muzeum. D) Régiség- és éremtár. E) Földrajzi tanszerek. F) Testgyakorlati eszközök stb. Mennyiben gyarapodtak ezek a) vétel és b) ajánlkozások folytán s mennyi az egyes könyv- és szertárak összes állománya?

XII. *Jutalmazások, segélyezések.* Részletesen felsorolandók az alapítványok, a kegyes alapítók nevei s az ösztöndíjak feltételei. — Kimondandó, kik mennyi ösztöndíjban vagy jutalomban részesültek? Feltüntetendő a tápintézeti jótéteményben, tandíj fizetés alóli mentességben vagy egyéb iskolai segélyezésben részesült növendékek összes száma s végül a segélyezés összes pénzértéke.

XIII. *Kegyes adakozások.*

XIV. *Tudósítás* a jövő iskolai év kezdetére, felvételi javító és pótló vizsgálatokra stb. vonatkozó szabályzatokról.

Ezek a fentjelzett javaslat főbb pontjai, melyeket az egyesületi bizottságtól nyert megbízásomhoz képest középiskoláink t. igazgatóságainak becses figyelmökbe ajánlani bátorkodom, megjegyezve, hogy a bizottság ezzel az egyes intézetek rendelkezési szabadságát akadályozni legtávolabbról sem akarja, csakis annyit kíván elérni, hogy az egyház-

kerület területén fennálló felekezeti testvériskolák egymást és egymás viszonyait kölcsönösen megismerhessék s hogy közöttük a testvéries összetartozás érzete némi külsőségekben is nyilatkozzék.

Gergely Károly
egyesületi jegyző.

Adakozás.

A szegedi ref. egyház, lelkész és tanító részére.

I.

Calaminus H. ur porosz-rajna-elberfeldi „Kirchenzeitung“ szerkesztője: a szegedi egyház és annak lelkésze részére és pedig az előlmondottnak 115 márk és 50 pfenniget, utóbbinak pedig 4 márk és 50 pfenniget gyűjtött és küldött meg ft. Révész Bálint püspök urhoz.

II.

A vizkárosult szegedi ref. egyház s hivatalnokai segélyezésére a békés bánáti ref. egyházmegye pénztárába be- küldött kegyadományaikkal következők járultak:

B.-gyulai egyház az egyház részére 100 ft. Sánta Gábor gondnok a lelkésznek 2 ft.

Szeghalmi ref. egyház az egyháznak 100 ft.; a tanítói testület a tanítónak 7 ft.

Vésztői egyh. az egyháznak 22 ft.; a lelkésznek 5 ft.

Páncsovai ref. egyh. az egyháznak 32 ft 95 kr.; a lelkésznek 19 ft 45 kr.

K.-ladányi egyh. az egyháznak 10 ft. Körösi János lelk. a lelkésznek 2 ft.

Sarkadi ref. egyh. az egyháznak 30 ft.

Gyomai ref. egyh. az egyháznak 50 ft.

Ártándi ref. egyh. több másnéven tett kegyadomániai után ismét az egyháznak 4 ft.

Földesi ref. egyh. az egyháznak 12 ft 85 kr.

T.-Roffi ref. egyh. az egyháznak 14 ft.

N.-Szalontai ref. egyh. az egyháznak 20 ft.

Összesen az egyháznak 395 ft 80 kr.

a lelkésznek 28 „ 45 „

a tanítónak 7 „ — „

Együtt 431 ft 25 kr.

III.

A szatmár-németi egyházban a szegedi ref. egyház részére a következő egyháztanácsosok és egyháztagok adakoztak:

Ngs. Ajtay Sámuel 5 ft; Fésős András 2 ft; Joó Ferencz 1 ft; Kanizsay Zsigmond 1 ft; Makai Károly 50 kr; Nagy Áron 1 ft; Horváth János 25 kr; Viski Károly 1 ft; Erdőssy Vilmos 1 ft; Makai Lajos 50 kr; Debreczeni Péter 50 kr; Némethi Mihály 1 ft; Székely János 1 ft; Kádár Mihály 50 kr; Gyulai Lajos 50 kr; id. Ozsváth Ferencz 1 ft; Kenyeres Károly 40 kr; Kalik József 50 kr; Zabari Ferencz 50 kr; Biró Mihály 50 kr; Fazekas József 30 kr; Erdős Mihály 10 kr; Darabánt Ferencz 10 kr; id. Gaál József 50 kr; Szeőke Béla 50 kr; Nemes István 50 kr; Bozsó János 30 kr; Tóth József 20 kr; Farkas Antal 1 ft; Győri Károly 50 kr; Thury Mihály 50 kr; Gyulai István 40 kr; Koós Gábor 40 kr; Rác István 24 kr; Erdei József 20 kr; ifj. Erdei Ferencz 10 kr; Karikás Ferencz 20 kr; Gyulai Ferencz 20 kr; Soós András 20 kr; Koós György 50 kr; Fazekas István 20 kr; Sallay Mihály

20 kr; Mércse Gáspár 20 kr; Szász András 20 kr; Erdei István 20 kr; Bugyi Károly 20 kr; Seres István 50 kr; Korcsmáros András 20 kr; id. Kabai István 50 kr; Vásárhelyi Miklós 1 frt; Tar Károly 50 kr; id. Erdei Ferencz 20 kr; Illési Gyula 30 kr; Szeőke Bálint 1 frt; Kovács Istvánné 50 kr; Sáfár János 1 frt; Ivó József 50 kr; Nagy Pál 50 kr; Barcsay Tamás 50 kr; Nagy György 30 kr; Pólya József 1 frt 50 kr; Gyuró János 1 frt; özv. Nagy István tímár 1 frt. Összesen 38 frt. 39 kr. A németi-i ref. egyház 20 frtot az egyháznak, 5 frtot a lelkesnek.

Ezenkívül Kovács Mihály 1 frtot, Nagy József 50 krt adtak át a németi-i ref. lelkésznek a polgármesteri hivatalhoz leendő áttétel végett, mely is azonnal oda áttételt.

IV.

A karczagi elemi iskolákban az árviz által sújtott *szegei tanítók* segélyezésére már jó eleve gyűjtött s a „Néptanítók Lapjában“ nyugtáványozott 20 frt 10 krnyi összegén kívül — mely a fi- és leányiskolák két felsőbb osztályának adománya volt — közelebből a szegei *református* tanító felsegélésére a fi-iskolai I. II. és III. osztályba járó növendékek s az északi leányiskolába járók követező adománnyal járultak:

Fi-iskolai	I. elemi osztály	1 frt 82 kr
„	II. „ „	4 „ 77 „
„	III. „ „	2 „ 20 „
Északi leányiskola	6 „ 21 „	
	Összesen 15 frt — „	

Azaz: tizenöt o. ért. forinttal.

RÖVID KÖZLEMENYEK.

Megjelent „A debreczeni helv. hitv. egyháztanács gazdasági szakbizottságának évi jelentése 1878. évről.“ 8-adrét 30 lap. Nyomatott a város könyvnyomdájában. Ezen jelentés főbb tételeit e lapok 20-ik számában már jeleztük volt. A nagy gondnal és ügyességgel szerkesztett jelentésre csak azon észrevételünk van, vajjon nem lett volna-e célszerű és szükséges ezen jelentésre az illető egyháztanács azon végzését is rávezetni, mely azt kinyomatni s az egyes egyháztagok közt kiosztatni megrendelte. Hogy ekképen tájékozva lettek volna arra nézve a debreczeni ref. gyülekezet hívei, hogy t. i. az egyháztanács, a presbytérium szól abban is az által a gyülekezeti tagokhoz.

Megküldetett a bihari ref. egyházmegye f. évi márt. hóban Nagy-Váradon tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. 12 lap ivrét. Nyomatott Nagy-Váradon Hollósy Jenő könyvnyomdájában. — Ki kell emelnünk abból az esperesti jelentést, mely a vallásos erkölcsi élet tüneményeit egész részletesen rajzolja és tárgyalja. Nevezetesen a következő kérdésekre foglalja magában a feleletet: 1. Minő lábon áll a vallásos erkölcsi élet? 2. Megünnepeletnek-e kellő buzgósággal a vasárnapok, ünnepek? 3. Nem hanyagoltatik-e el sokak által az urvacsorával élés? 4. Mennyi a törvénytelen gyermekek száma? 5. Áttértek, kitértek. Ezen pont alatt megjegyeztetik hogy az áttérésekkel nem ritkán játék is üzetik, a mennyiben esketés után olykor a hozzánk áttértek visszatérnek előbbi egyházukba, melyben egyházi adót fizetni nem kell. 6. Vegyes házasságok száma. 7. Visszás há-

zasok? 8. Vadházasságok. Sajnos nagy számmal vannak. 9. Szervertés nélkül temetkezők. 10. Büntetettek-e s hányan az ünneprontók és istenkáromlók? 11. Mennyi a polgári büntetés alá esettek száma s minő vétségökért? 12. Uralkodó bűnök? az istenkáromlás, részegeskedés s különösen a pálinkaivás, tolvajlás, fényűzés és adósságcsinálás, fajtalanság stb. 13. Babonák és hitelveinkkel ellenkező szokások? A nagypénteki böjt, ráolvasás, szemverés, a péntek napnak szerencsétlennek tartása, kártyavetés, a róm. kath. ünnepeken nem dolgozás, megrontásban hívés, szénviz csinálás, halotti torozás; főleg mindezek az oláhokkal vegyes egyház-községeken jönnek elő. 14. Fogy-e a magyar református-ság száma? 10 év óta általában a népesség fogyását lehet jelezni.

Kiemelendő még hogy a nevezett egyházmegyének de-rék segédgondnoka Ritook Zsigmond 300 frt alapítványt tett külön-külön 100—100 frttal a bihari egyházmegyében a lelkészi, tanítói gyámolda és a révi lelkészi fizetés javítására.

T.

A tiszáninneri egyházkerület tavaszi közgyűlése több nagyfontosságú ügyben hozott minket is érdeklő határozatokat. — Az egyház ügyeinek rendezésére nézve a zsinat m. g. tartása óhajtatik, de a zsinati előmunkálatokat csak akkor kívánják tárgyalni, ha a tanügyre vonatkozó rész is kidolgozva leend. A zsinati előmunkálatok előbb az egyházmegyéknek adatnak ki véleményezésre s az egyházmegyék véleményei az egyházkerület által kinevezett zsinati bizottsághoz juttatva, ez állítja azokat össze s terjeszti az egyházkerület elébe. A Debreczenben felállítandó prot. egyetem eszméjét a fentisztelt gyűlés melegen üdvözli, de anyagi nyomasztó viszonyok miatt erkölcsi támogatásnál egyebet kilátásba nem helyez. Ezen meleg érdeklődést is örömmel fogadjuk s reményt meritünk abból a jövőre, hogy ha a testvéregyházkerület helyzete megengedi, az egyetem felállításában vagy tovább fejlesztésében támogatására számítani lehet.

Második kiadása sajtó alatt e című műnek: „A keresztényen vallás, a heidelbergi katechismus magyar-átadatul III. urnapban katedrai használatra írta: Pap István, veszprémi főesperes, vámosi ref. predikátor; újra átnézte s kiadta: Vári Szabó Sámuel, tiszaföldvári ref. lelkész.“ Ara ezentul is 2 frt leend, mely postautalványon a kiadóhoz küldetvén, a példányok — miután egyelőre a könyvkereskedésekben nem lesznek kaphatók — bérmentesen szállíthatnak.

Iskolai értesítés. A hód-mező-vásárhelyi reform. főgymnasiumban az 1878-79-dik tanévet bezáró vizsgálatok a következő renddel fognak megtartatni; és pedig: az írásbeli érettségi vizsgálatok június 9—11. a szóbeliek ugyanazon hó 19—24-dike között a főt. püspök ur által tüzetesebben később meghatározandó napokon lesznek; míg az évfáráó közvizsgálatok június 25—28. napjain tartatnak meg. H.-Mező-Vásárhely, 1879. máj. 25. — Az igazgatóság.

Katonai határörvidéki tanügyi adatok. A határörvidéken a legújabb adatok szerint 1878-ban 570 népiskola volt; ebből 9 polgári iskola, 544 közös és nyilvános, 10 felekezeti és 7 magán iskola. Iskolaköteles gyermekek száma összesen 95,034, kik közül iskolába csak 36,757 járt. Középsiskola 8 volt u. m. 1 paedagogium Petrinjában, alreáliskolák Gopic, Petrinja, Mitrovitz és Zimony városokban, főreáliskola Ratkovacon, főgymnasium Karlovitzon, ez utóbbi a szerb patriarcha elnöklete alatt álló bizottság által kormányoztatik s részint a gymnasiumi részint a szerb nemzeti alapból tartatik fel. A Petrinjai tanítóképzésében 86 növendék tanult, kik egytől-egyig mindnyájan 200 frt ösztöndíjt nyertek a határörvidék e célra szolgáló pénztárából.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: Joo Istvan.

Főmunkatársak:

Toth Sámuel.

Békési Gyula.